

PRÍSTUPY NA BÁZE DOBRODRUŽSTVA A ZÁŽITKU, verzus ZÁŽITKOVÁ PEDAGOGIKA?

Martin Murár

GYMNASION

Súhrn: Odborná verejnosť v poslednom období zameriava svoju pozornosť na mladý odbor, ktorý býva v našich zemepisných oblastiach najčastejšie označovaný ako zážitková pedagogika. Uvedený názov pritom nevystihuje adekvátne jeho základné charakteristiky. V nasledujúcich riadkoch priblížime čitateľom názvoslovie odboru v anglicky a nemecky hovoriacich krajinách ako aj slovenský terminus technicus vystihujúci zásadné odlišovacie prvky nami opísaného spôsobu práce.

Kľúčové slová:
DOBRODRUŽSTVO, ZÁŽITOK,
HRANIČNÁ SKÚSEŇ

Od detstva som zaujatý čarom hôr. Začal som si to uvedomovať niekedy v období dospievania. Vtedy som už jasne rozoznával, čo cítim v dôvernej blízkosti ich končiarov. Vysoké Tatry boli mojim prirodzeným ihriskom, ktoré som mal takpovediac hneď vedľa dvera. Ako študent mimo rodičovského domu som už vedel ako veľmi mi ich štíty chýbajú. Prišiel som aj na to, že podobné emočné rozpoloženie, ako mám v Tatrách, prežívam aj v niektorých iných horách. Tiež som si všimol, koľko rozmanitých mien hory na svete majú. Jediný vrchol je často nazývaný niekoľkými menami. Ten najvyšší volajú Tíbetania Čomolungma a susediaci Nepálci Sagarmatha. V prej polovici 19. storočia ho Európania označovali ako Peak XV. Až neskôr ho Britská Kráľovská zemepisná spoločnosť nazvala Mount Everest. Ktorý z tých názov je správny, keď pri pohľade z každej strany má hora celkom iný toar a výstup na ňu predstavuje iný lezecký výkon?

ENGLISH

Summary: Recently attention has focused on the young field of experiential education, which in our geographical latitudes is often called *zážitková pedagogika*. The name does not give an adequately true picture of its basic characteristics. In the following lines we discuss terminology of the field in English and German speaking countries, as well as Slovakian technical terms describing essential distinctive elements of our way of working.

Keywords: ADVENTURE, EXPERIENCE,
PEAK EXPERIENCE

Terminologické inšpirácie

Nasledujúce riadky približujú čitateľom mladý vedný odbor zaoberajúci sa zámerným aplikovaním dobrodružstva a zážitku, zameraným na vytváranie pozitívnych zmien v osobnosti človeka. V súčasnosti na Slovensku tento spôsob práce ešte nemá jednotnú terminológiu. Pri jej vytváraní je preto dôležité vychádzať zo základných odlišností, ktoré uvedený prístup prináša v porovnaní s tradičnými metódami a formami. Ako jeden z východiskových bodov nám môže poslúžiť aj porovnanie s terminológiou krajín, v ktorých si nami opísaný spôsob práce už svoje stále miesto našiel.

Pozn. red.: Intence textu poněkud rozširuje hranice oboru, o jehož profilaci se *Gymnasion* snaží. Zatímco *G* usiluje o pedagogické užití prožitkových situací, autor tohoto textu si klade cíle širší, včetně terapeutických (a zároveň nosné specifikum zážitkového pole vnímá v rovině rizika a dobrodružství – v *G1*, 12–13 byl tento vztah naznačen z odlišné perspektivy). V této souvislosti viz také rozhovor na s. 129, poukazující na odlišnosti zážitkových kurzů a terapie. Rozdílnost názorů tak klade výzvu na čtenáře: zapojíte se do terminologické diskuse při hledání vhodného názvu a zpřesnění kontur oboru našeho společného zájmu?

Zpod Everestu. | foto © Pepa Středa

Anglicky hovoriace krajiny

Anglicky hovoriace krajiny začali s hľadáním názvoslovia približne začiatkom sedemdesiatych rokov, kedy bolo najmä v Spojených štátoch amerických zorganizovaných niekoľko veľkých konferencií, zameraných na danú problematiku. Diskusie na uvedených podujatiach viedli k návrhu na založenie národnej asociácie, ktorý bol zrealizovaný v Colomado roku 1977. Vznikla *Asociácia pre skúsenostnú, (prípadne zážitkovú) edukáciu – Association for Experiential Education (AEE)* (bližšie viz G1, 43–46). Samotný názov organizácie, ktorá dnes udáva celosvetový trend, do značnej miery stabilizoval aj základné terminologické označenie mladého odboru. O desať rokov neskôr začali v rámci asociácie pracovať aj jednotlivé odborné sekcie so špecifikáciou na rôzne druhy danej problematiky. Pre naše porovnanie je dôležitá najmä sekcia zameraná na využitie dobrodružstva v terapeutickú prácu, ktorá má označenie *Therapeutic Adventure Professional Group (TAPG)*. Taktiež môže byť pre nás inšpirujúci názov o takmer dvadsať rokov mladšieho európskeho inštitútu, *European Institute for Outdoor Adventure*

Education and Experiential Learning (EOE) (bližšie viz G2, 57–62). Z uvedeného vyplýva, že pre celú šírku zameraní sa v anglicky hovoriacich krajinách používa najmä významovo širšie označenie *experiential education* a v súvislosti s terapeutickými cieľmi najmä termín *adventure therapy*. Stretne sa ale aj s výrazmi *adventure based therapy*, *adventure programming*, *adventure based counseling* či *wilderness therapy*, je to dôsledok toho, že aj terminologicky ustálenejšie anglické jazykové prostredie je vo svojom vývine. Ako slovenské ekvivalenty tu môžeme uviesť slovné spojenia „terapia dobrodružstvom“, „terapia na báze dobrodružstva“, „programovanie dobrodružstvom“, „poradenstvo na báze dobrodružstva“ či „terapia divočinou“¹. Stretne sa aj s výrazom *outdoor*, ku ktorému sa potom pridáva aktuálne upresňujúce slovné spojenie, ako to môžeme vidieť napríklad v názve Európskeho inštitútu. Výraz *outdoor* sa však používa v súvislosti s označením terapeutického pôsobenia zriedkavejšie.

¹ Občas sa stretávame s kalkmami, akým je napríklad preloženie *adventure therapy* ako „dobrodružná terapie“ či *wilderness therapy* ako „terapie v divočine“ (napríklad Hátlová v G2, 19–25). **Dobrodružná terapia** totiž môže byť napríklad akákoľvek terapia, pri ktorej si klient napríklad nie je istý osobnosťou a spôsobom práce svojho psychoterapeuta. Zatiaľ čo pri **terapii dobrodružstvom** (ako to správne uvádza napríklad Neuman v G1, 45) sa bude klient osobnostne meniť práve na základe dobrovoľného prijatia výzvy. Touto výzvou je zvyčajne zvládnutie nejakej emotívne, kognitívne a fyzicky náročnej úlohy. Podobne je to aj s termínom *wilderness therapy*. Ak by sme tento termín preložili ako **terapia o divočine**, potom by sme mohli toto pôsobenie datovať na Slovensku už od roku 1839. To sú totiž začiatky klimatickej a balneologickej liečby osôb vo Vysokých Tatrách. Ak však vedie terapeut skupinové stretnutie v prostredí divokej prírody obvyklým terapeutickým spôsobom, rozhodne nemôžeme označiť jeho pôsobenie za **liečbu divočinou**.

Nemecky hovoriace krajiny

Druhou veľkou jazykovou skupinou pre naše porovnanie budú pre nás nemecky hovoriace krajiny, kde sa používa zastrešujúci termín *Erlebnispädagogik*, ktorý môžeme voľne preložiť ako „zážitková pedagogika“². Aj v nemčine nájdeme tento termín prvýkrát opísaný (aj keď jednostranne, zastaralo a nesprávne) už začiatkom sedemdesiatych rokov. A to napríklad v *Slovníku pedagogiky* od Hehlmana (1971, 131) či v *Malom lexikóne pedagogiky a didaktiky* od Zöpfla (1973, 55f). Výborný prehľad interpretácie tohoto pojmu za posledných dvadsať rokov aj s upozornením na početné chyby pri jeho výklade a ponímaní podáva autorská dvojica Bernd Heckmair a Werner Michl vo svojej práci *Erleben und Lernen* (2002, 79–82). Nemecké pramene, najmä tie novšie, taktiež nezostávajú iba pri pojme zážitok, ale používajú upresňujúci a odlišujúci termín „dobrodružstvo“. Napríklad Tom Senninger (2000, 7–16) vo svojej praktickej príručke *Viesť dobrodružstvo – o dobrodružstvách sa učiť*³ tak venuje jednu celú kapitolu teoretickému zdôvodneniu prechodu od pedagogiky na báze zážitku k pedagogike na báze dobrodružstva. *Erlebnispädagogik* pritom definuje ako *metódu obsahujúcu všetky aktivity, ktoré majú správanie meniaci, výchovný alebo osobnosť rozvíjajúci cieľ vo vzťahu k prírode alebo k prostrediu a používajú pritom zážitky v celkovom zmysle (teda prostredníctvom všetkých zmyslových vnemov). Účastníkom sa tak objasňuje ich vlastné konanie a správanie, ako aj ich reakcia/e na prostredie. Pritom je cielene podporovaný proces uvedomovania, aby nadobudli schopnosť samostatného rozhodovania* (2000, 8). Pedagogiku na báze dobrodružstva považuje za *osobitý základ v zážitkovej pedagogike...*, Senninger ďalej rozvíja, že *pre pedagogiku na báze dobrodružstva sa ako kľúčový pojem vyvinula veta – zvoľ si svoju úžvu* (2000, 15). Z jeho práce pritom jasne vyplýva, že za základný pedagogický koncept považuje hraničnú skúsenosť, a nie akýkoľvek zážitok.

Slovenský kontext

Pri porovnaní anglickej a nemeckej terminológie **o našom kontexte** si všimneme jedno špecifikum. Tam, kde má angličtina použitý interpretačne veľmi mnohovýznamový výraz *education*, ale aj tam, kde používa presný výraz *therapy*, nemčina používa termín *Pädagogik*. Pri našom porovnávaní základných pojmov v troch jazykoch – angličtiny, nemčiny a slovenčiny – je teda potrebné vziať do úvahy ešte rozdiely v spôsobe myslenia, histórii a kultúrnom dedičstve spomenutých národov. Práve tri spomenuté oblasti sú dôvodom, prečo nemčina chápe výraz „pedagogika“ v širších súvislostiach, ako je tomu v u nás, alebo v anglicky hovoriacich krajinách. Treba tu spomenúť najmä dôležitý pojem *Heilpädagogik*⁴ – „liečebná pedagogika“, ktorý má v nemecky hovoriacich krajinách viac ako sto-päťdesiatročnú tradíciu. Práve tento pojem spájal a stále spája s výrazom pedagogika napríklad aj medicínske pôsobenie, pre ktoré by sme dnes možno presnejšie použili v širšom kontexte výraz „psychoterapia“. V Nemecku, Rakúsku či Švajčiarsku *liečebná pedagogika teda nie je pokračovaním ani doplnkom pedagogiky. Oveľa viac je ústrednou súčasťou samotnej pedagogiky* (ter Horst in Klein, Meinertz & Kausen, 2001, 21). V uvedených štátoch v tomto kontexte ako pedagogické pôsobenie označovali svoju činnosť často aj odborníci z iných vedných oblastí. Napríklad jeden z prvých pedopsychiatrov Hans Asperger zdôrazňuje: *Máme radi pojem liečebná pedagogika. Hlásime sa ním k poznaniu, že len „pedagogično“ o širšom slova zmysle je schopné človeka skutočne zmeniť k lepšiemu...* (Asperger, 1968, 5). Druhú časť nami opísaného slova *Erlebnispädagogik* je teda potrebné vnímať predovšetkým aj s prihliadnutím na zreteľ uvedených skutočností.

- ² Nemecky hovoriace jazykové oblasti s veľkou obľubou vytvárajú nové výrazy spojením dvoch alebo viacerých slov. Tak vznikajú výrazy ako napríklad *Bundesausbildungsförderungsgesetz* (spolkový zákon podporujúci vzdelávanie) alebo *Handelsschiffahrtsgesellschaft* (obchodná lodná spoločnosť). Nami opísaný termín *Erlebnispädagogik* preto môžeme voľnejšie preložiť aj ako „pedagogika zážitkom“, alebo ešte voľnejšie ako „pedagogika na báze zážitku“, aj keď doslovný nemecký preklad by v takomto prípade pravdepodobne znel „Pädagogik auf der Erlebnisbasis“.
- ³ V nemčine: *Abenteuer leiten – in Abenteuer lernen*.
- ⁴ Výraz *Heilpädagogik* vychádza z ťažko prekladateľného pojmu *Heilserziehung*, pričom *Heil* – spása je použitý v zmysle staronemeckého *Ganz* – celok. Voľnejším prekladom týchto pojmov by mohlo byť slovné spojenie „výchova k spásu“, „výchova k plnosti“, alebo „výchova k sebauskutočneniu“ (Speck, 1991 in Horňáková 2003, 14).

Z archivu Murarie – krajina nádychu. | foto © Martin Murár

Česko-Slovenské súvislosti

Skôr ako pristúpime k samotnému vymedzeniu základných pojmov v slovenčine, môžeme nahliadnuť ešte k našim českým kolegom, kde sa rozhodli používať preklad nemeckého termínu *Erlebnispädagogik*. Čitateľsky pútavé vymedzenie pojmu zážitková pedagogika nájdeme hneď v prvom čísle časopisu *Gymnasion* od Iva Jiráska. Autor sa tu opiera aj o práce Neumana, Vážanského a Smékala. Voľba termínu „zážitková pedagogika“ teda je v tomto prípade akýmsi potvrdzovaním výrazu, ku ktorému inklinujú v Česku okrem Jiráska aj iní odborníci. Má to svoje rozpoznateľné príčiny. Okrem tu menej podstatného dôvodu silnejšieho vplyvu nemeckej kultúry v Česku (v porovnaní zo Slovenskom) tu zohráva dôležitú rolu ešte ďalšia skutočnosť. Aj keď pri kolíske zrodu zážitkovej pedagogiky stály u našich „susedov“ profesionáli z rôznych vedných oblastí, veľmi výrazný bol najmä vplyv odborníkov profilujúcich sa v oblasti pedagogiky. Je preto pochopiteľné, že siahli po pre nich najbližšom termíne „pedagogika“. Vzhľadom na historické a kultúrne väzby našich národov tento pojem v snahe o jednoduché a rýchle utvorenie slovenskej terminológie prenikol aj k nám. Jeho používanie podmieňuje aj skutočnosť, že jedna z prvých „porevolučných“ slovenských organizácií zameraných na tvorbu vzdelávacích a výchovných outdoorových aktivít, *Štúdio zážitku*, vznikla ako sesterská organizácia českej *Prázdninovej školy Lipnice*, čím zároveň v podstatnej časti prebrala aj jej metodiku a terminológiu. Obidve organizácie realizovali a stále realizujú množstvo programov na vysokej profesionálnej úrovni. Ich vplyv je ako u nás, tak aj v Česku v mnohých prípadoch smerodajný. Napriek tomu si dovoľíme uviesť niekoľko základných zdôvodnení, prečo je používanie pojmu zážitková pedagogika nepresné, nevystihujúce a zároveň neodlišujúce.

Nepresnosť pojmu

„zážitková pedagogika“

Jirásek (*G1*, 15) uvádza: *Pod označením „zážitková pedagogika“ teda naďalej budeme rozumieť teoretické vystihnutie a analýzu takých výchovných procesov, ktoré pracujú s navodzovaním, rozborom a reflexiou zážitkových udalostí za účelom získania skúseností prenesiteľných do ďalšieho života*. Na tomto mieste môžeme konštatovať, že kritériá tohto Jiráskovho vymedzenia spĺňa veľa činností, ktoré sa vyvíjali mimo kontextu nami opisovaného prístupu. Napríklad množstvo psychoterapeutických smerov, počínajúc snáď kdesi v 18. storočí Mesmerovho hypnózu a pokračujúc celým vývinom psychoterapie, až po väčšinu súčasných prístupov, ktoré ale historicky ani koncepcie nijako so „zážitkovou pedagogikou“ nesúviseli a nesúvisia. Na osobnej zážitkovej skúsenosti sú založené aj všetky sociálno-psychologické výcviky, tréningové alebo encounterové skupiny, ktoré majú v súčasnosti už viac ako polstoročnú tradíciu. Tréneri týchto výcvikov, podobne ako psychoterapeuti, musia mať dostatok skúseností s postupmi, v ktorých dominuje učenie zážitkom, a podstata ich práce tkvie práve v navodzovaní, rozbere a reflexii zážitkových udalostí za účelom získania skúseností prenesiteľných do ďalšieho života. Taktiež všetky odborné špecializácie liečebných pedagógov, ako sú napríklad arteterapia, dramaterapia, muzikoterapia, psychomotorická terapia, biblioterapia alebo terapia hrou, spĺňajú všetky Jiráskom vytyčené kritériá. Uvedené terapeuticko-výchovné špecializácie sú pritom súčasťou akreditovaného univerzitného štúdia liečebnej pedagogiky, ktoré máme u nás od roku 1967. Na tomto mieste by sme mohli uviesť celý rad ďalších príkladov, medzi ktorými by

mohla byť napríklad aj hipoterapia či ergoterapia. Dôležitejšie je ale naopak pripomenúť, že uvedený vzťah je tu skôr opačný a „zážitková pedagogika“ z uvedených oblastí čerpala a stále čerpá. Chceme tým zdôrazniť skutočnosť, že navodzovanie zážitku, prípadne jeho rozbor či reflexiu za účelom získania skúsenosti prenesiteľnej do ďalšieho života, bežne praktizujeme v rôznych terapeutických, výchovných a vzdelávacích prístupoch historicky, ale často ani koncepcie nesúvisiacich so „zážitkovou pedagogikou“. V porovnaní s používaním zážitku, ktoré je evidentne dominujúce aj v iných oblastiach, vieme pre nami opisovaný spôsob práce charakterizovať podstatne výraznejší rozlišovací prvok. Je ním „umiestnenie“ našich klientov mimo osobnú zónu komfortu. Práve to je *dôležitý rozdiel medzi programami koncipovanými iba na báze zážitku a programami používajúcimi dobrodružstvo. Tu kdesi sa nachádza dôvod, prečo je nevyhnutné skloňovať vo vedeckých súvislostiach slovo dobrodružstvo. Zatiaľ čo zážitok môžeme prežívať často bez akéhokoľvek vnímania rizika, napríklad pri počúvaní hudby alebo čítaní knihy, konotáciou slova dobrodružstvo je v určitom zmysle výraz riziko. Práve vnímanie rizika pretransformuje určitý typ zážitku na dobrodružný. To je dôvod, prečo majú programy na báze dobrodružstva určité špecifikácie, ktoré sú iné v porovnaní s koncepciou založenou na zážitku* (Murár, 2005, 710). Pri podrobnejšom preskúmaní kľúčových elementov programov typu *experiential education* nájdeme prvok výzvy, rizika, dobrodružstva či stresu opisovaný všetkými svetovo uznávanými autormi. Schoel, Prouty a Radcliffe (1988, 12 a 17) ho v práci znamenajúcej jedno z prvých zásadných vykročení našim smerom (v publikačnom zmysle) označujú ako výzvu a stres. Michael A. Gass hovorí o využití stresu a atmosféry zmeny. Nadler a Luckner (1997) opisujú okamihy E-1 a E+1 a Senninger píše o podmienkach nevyhnutnosti, vízie a klímy. Carpenter a Priest (1989) čerpajú z Ellisovej teórie optiálneho vybudenia.

Dobrodružstvo

Simon Priest a Michael Gass (1997, 139) uvádzajú, že väčšina materiálu, ktorý v našich programoch používame na vytvorenie osobnostných zmien, je získaná práve z činnosti našich účastníkov v dobrodružných aktivitách. Richard O. Kimball (1993) dáva do vzťahu tento proces vytvárania zmien a v psychológii známu teóriu projekcie. Vychádzajúc z tejto premisy, účastníci premietajú jasné prejavy ich vzorcov správania, osobnosti a interpretácie skúseností z predchádzajúcich situácií do neznámych a mnohoznačných aktivít. Ako Kimball uvádza (1993, 154), *rovnako ako Rorschachove škorny, aj výzvy divočiny majú veľa mnohoznačnosti. Účastník si musí interpretovať nároky úlohy, rovnako ako svoju vlastnú reakciu na ne. Čím vyššia je voľnosť a stres, tým vyššia je pravdepodobnosť, že premietne jedinečné a individuálne črty osobnosti do „testovej“ situácie*. Pozorné sledovanie týchto reakcií počas rôznych dobrodružných aktivít nám umožňuje identifikovať celoživotné vzorce správania, nefunkčné spôsoby vyrovnávania sa zo stresom, spôsob myslenia, konflikty, potreby a emocionálnu reaktivitu. Práve tieto prejavy dané komplexným spôsobom do vzájomných súvislostí sú extrémne cenné pri vytváraní dlhodobých funkčných zmien, ako aj pri tvorbe ďalších programov. Naším najvýraznejším rozlišujúcim prvkom teda nie je používanie zážitku, ale dobrodružstva a táto skutočnosť by mala byť zohľadnená aj v názve nami opísovaného odboru.

Prečo pedagogika?

Z označenia „zážitková pedagogika“ však nie je nepresný len prívlastok. Takéto vymedzenie totiž dáva naše pôsobenie príliš rezolútne do rámca jedného vedného odboru, v tomto prípade pedagogiky. Trochu to pripomína pohľad ambiciózneho horolezca, ktorý vďaka svojim nedávno zakúpeným ľadovcovým okuliarom s bočnicami prišiel o periférne videnie. V jeho zornom poli sa tak ocitne iba jeho vlastný cieľ. Každý, kto chce žiť svoj život šťastne v horách, musí veľmi pozorne sledovať svoje okolie. Potom určite nezabudne, že tam od nepamäti žije a rastie množstvo fauny či flóry. Zároveň isto pochozí, že dnešné hory už nie sú tým, čím boli za čias Michaela Paccarda a Jacquesa Balmata⁵. Všimne si, že je v nich veľa skialpinistov, paragliderov, vodákov, jaskyniarov či cyklistov. Každý z nich vníma ich krásu iným pohľadom. Tak ako je často pre horolezca najcennejším miestom najvyšší vrchol pohoria, pre jaskyniaru to možno bude najnižšia sieň podzemného jaskynného systému. Skialpinista túžobne šľape v námahe, aby mohol zo štítu v prašane kĺzať do doliny, a paraglider zase prahne po chvíli, kedy z toho istého vrcholu dokáže vykĺzať v termickom stupáku k oblakom. Hory už nie sú výlučným územím pastierov, pytliačov či hľadačov pokladov. Človeka dnes neskúma už iba teológia, filozofia a medicína. Rozsiahlosť súčasných poznatkov o vplyve dobrodružstva a zážitkov na osobnosť človeka je z veľkej časti spôsobená práve rozmanitosťou vedných odborov,

⁵ Lekár Michael Gabriel Paccard spolu s lovcem kamzíkov a zberačom krištáľov Jacquesom Balmatom vystúpili 8. augusta 1786 krátko pred pol siedmou hodinou večer ako prví ľudia v histórii na najvyšší štít Álp – Mont Blanc. Okrem vlastnej túžby ich k tomu motivovala aj finančná odmena za dosiahnutie vrcholu, ktorú úspešným lezcom prisľúbil ženevský profesor Horace-Benedict de Saussure. Symbolicky sa tento deň považuje za zrod horolezectva.

Z archivu Murarie – krajina nádychu. | foto © Robo Kocan

ktoré vykonali v tejto oblasti veľký kus práce. Ináč sa na dobrodružstvo dávajú pedagógovia, psychológovia, sociológovia, etológovia, antropológovia, neurológovia či biochemici. Pri pohľade na súčasných renomovaných autorov zaoberajúcich sa dobrodružstvom a zážitkami nezistíme majoritu odborníkov z jednej vednej oblasti. Rovnako ako pri preskúmaní používania dobrodružstva nenájdeme iba ciele výchovné a vzdelávacie. Ľudia dnes často vyhľadávajú dobrodružstvo a zážitky len z kratochvíle. Ich cieľom je predovšetkým odreažovanie sa a prežitie určitých výnimočných situácií, ktoré považujú za zaujímavé či pekné. Za svoju finančnú investíciu hodnú bungeejumpového skoku či tandemového letu na padákovom klzaku nečakajú premenu svojej osobnosti. Vôbec ich pritom nezaujímá, čím to je, že padákový klzák môže aj bez motora niekoľko hodín plachtiť vzduchom, alebo akým spôsobom je schopné bungeejumpové lano opakovane absorbovať pádovú energiu. Pilot padákového klzaku a ani „jumpmajster“ na plošine žerriavu v tomto prípade nemusia byť doma v pedagogických vedách. Oproti tomu terapeut, ktorý so skupinou napríklad abstinujúcich alkoholikov prelieza náročný vysokohorský hrebeň, nemôže spoliehať len na svoje pedagogické spôsobilosti. Nároky na jeho odborné vzdelanie sú v tomto prípade úplne iného druhu. Nevyhnutné sú nielen profesionálne horolezecké spôsobilosti a rozsiahle psychologické vedomosti, ale je tu potrebná aj značná skúsenosť z priamej psychoterapeutickej práce. Je zrejmé, že *hlbka našich programov siahá od rekreačných aktivít, prechádzajúc činnosťami vzdelávacími, osobnosť rozvíjajúcimi, až po formy adjunktívnej či primárnej terapie* (Gass, 1993, 74 a taktiež Itin, 1998, 120). Označiť tento diapazón kategóriou „pedagogika“ je preto nepresné a zavádzajúce.

Ďalšou dôležitou skutočnosťou je prínos práve z nepedagogických vedných odborov. Napríklad funkčné zabezpečenie prenosu získanej skúsenosti z aktivít do ďalšieho života účastníka je z podstatnej časti aplikované zo strategických psychoterapeutických smerov. Prenos získaných skúseností je pritom Achillovou pätou väčšiny programov na báze dobrodružstva a zážitku. Najväčší prínos v tejto oblasti sme pritom zaznamenali najmä vďaka používaniu metaforického prístupu prevzatého od psychiatra a psychológa Milтона H. Ericksona. Jeho prvými protagonistami boli najmä Stephen Bacon, Michael Gass a Christian Itin. V priamom skúmaní intenzity a kvality zážitku sa opierame o výskumy psychológa Mihalyho Csikszentmihalyiho a inšpiratívne sociologické postrehy nachádzame napríklad v práci Gerharda Schulza či Jamesa S. Colemana. Z takéhoto medzinárodného interdisciplinárneho spoločenstva by mal dnes Kurt Hahn určite veľkú radosť, ale nie sme si istí, či by tento odbor nazval pedagogikou. V žiadnom prípade nám týmto nejde o bagatelizovanie prínosu pedagógov či samotného „pedagogična“ v našom pôsobení. Naopak – domnievame sa, že pedagogika v ňom má svoje veľmi dôležité a nezastupiteľné miesto. Chceme iba upozorniť na skutočnosť, že haruľu tiež nenazývame majoránkovou pochúťkou, aj keď si ju bez majoránky asi nevieme predstaviť.

Prístupy

na báze dobrodružstva a zážitku

Po celkovom zosumarizovaní uvedených skutočností prichádzajú na rad logické otázky. Ako teda nazývať progresívny odbor zaoberajúci sa vplyvom zážitkov na osobnosť človeka? Je termín „zážitková pedagogika“ akceptovateľný? Odpovedáme, že áno, ale iba v oveľa užšom významovom rozsahu, než v akom sme ho v súčasnosti zvyknutí používať. Pokiaľ bude naše pôsobenie skutočne najmä pedagogické a hlavným druhom pôsobenia budú zážitky, a nie hraničná skúsenosť, stres či pocit existencie mimo osobnej zóny komfortu, je tento pojem adekvátny. Ako názov označujúci celý rozsah odboru ho však používať neodporúčame. Uprednostníme síce viacslovný, pritom však presnejší termín „prístupy na báze dobrodružstva a zážitku“, ktorý spĺňa všetky v tejto práci rozoberané kritériá.

Výrazom „prístupy“ pritom označujeme rozmanitosť základnej odbornej orientácie, ako aj rozdiely v samotnej hĺbke programov. V doplnení „na báze dobrodružstva a zážitku“ je obsiahnutý základný rozdiel oproti iným spôsobom práce, ktoré taktiež preferujú predovšetkým zážitkové formy.

Vo svojom príspevku na túto tému Ivo Jirásek krásne starosvetsky píše: *bene docet qui bene distinguit* (dobro učí, kto dobre rozlišuje). Odlíšme sa teda zreteľnejšie, aby bolo zrejmé, v čom spočíva špecifikum nášho prístupu. Nebojme sa prijať jednu z prvých veľkých výziev, ktoré nám tvorba základných pojmov prináša.

Literatúra:

- **Asperger, H.** (1968). *Heilpädagogik. Einführung in die Psychopatologie des Kindes für Ärzte, Lehrer, Psychologen, Richter und Fürsorgerinnen*. Wien/New York: Springer Verlag.
- **Bacon, S.** (1993). Paradox and double binds in adventure-based education. In **Gass, M. A.** (ed.). *Adventure therapy. Therapeutic applications of adventure programming*. Dubuque, IA: Kendall/Hunt.
- **Carpenter, G., & Priest, S.** (1989). The Adventure Experience Paradigm and Non-Outdoor Leisure Pursuits. *Leisure Studies* 8(1), 65–75.
- **Coleman, J. S.** (1974). *Youth: Transition to adulthood*. Chicago: The University of Chicago Press.
- **Csikszentmihalyi, M.** (1996). *O štěstí a smyslu života. Můžeme ovládat své prožitky a ovlivňovat jejich kvalitu?* Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- **Ellis, M. J.** (1973). *Why people play*. Engelwood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- **Hátlová, B.** (2004). Dobrodružná terapie – nově sa rodící terapeutická metoda. *Gymnasion*, 1(2), 19–25.
- **Heckmair, B., & Michl, W.** (2002). *Erleben und Lernen: Einstieg in die Erlebnispädagogik*. Neuwied, Krieffel: Luchterhand.
- **Hehlmann, W.** (1971). *Wörterbuch der Pädagogik*. Stuttgart: Alfred Kröner.
- **Hornáková, M.** (2003). *Liečebná pedagogika pre pomáhajúce profesie*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca.
- **Itin, M. Ch.** (1998). The Seventh Generation in Adventure Therapy. In **Itin, M. Ch.** (ed.). *Exploring the Boundaries of Adventure Therapy. International Perspectives*. Boulder, Colorado: Therapeutic Adventure Professional Group, Association for Experiential Education.
- **Jirásek, I.** (2003). Vymezení pojmu zážitková pedagogika. *Gymnasion*, 1(1), 6–16.
- **Kimball, O. R.** (1993). The wilderness as therapy: The value of using adventure programs in therapeutic assessment. In **Gass, M. A.** (ed.). *Adventure therapy. Therapeutic applications of adventure programming*. Dubuque, IA: Kendall/Hunt.
- **Klein, F., Meinertz, F., & Kausen, R.** (2001). *Liečebná pedagogika*. Bratislava: Sapientia.
- **Murár, M.** (2005). Dobrodružstvo a zážitok v pregraduálnej príprave budúcich sociálnych pracovníkov. In **Tokárová, A., Kredátus, J., & Frk, V.** (ed.). *Kvalita života a rovnosť príležitostí – z aspektu vzdelávania dospelých a sociálnej práce*. Prešov: Filozofická Fakulta Prešovskej Univerzity.
- **Nadler, S. R.** (1993). Therapeutic proces of change. In **Gass, Michael, A.** (ed.). *Adventure therapy. Therapeutic applications of adventure programming*. Dubuque, IA: Kendall/Hunt.
- **Nadler, R., & Luckner, J.** (1997). *Processing the Experience: Strategies to Enhance and Generalize Learning*. Dubuque, IA: Project Adventure.
- **Neuman, J.** (2004). Association for Experiential Education. *Gymnasion*, 1(1), 43–46.
- **Priest, S., & Gass, A. M.** (1997). *Effective Leadership in Adventure Programming*. Champaign, IL: Human Kinetic.
- **Senninger, T.** (2000). *Abenteuer leiten – in Abenteuern lernen*. Münster: Okotopia Verlag.
- **Schoel, J., Prouty, D., & Radcliffe, P.** (1988). *Islands of Healing. A Guide to Adventure Based Counseling*. Hamilton: Project Adventure.
- **Schulze, G.** (1992). *Die Erlebnisgesellschaft. Kultursoziologie der Gegenwart*. Frankfurt/New York: Campus Verlag.
- **Zöpfl, H.** (1973). *Kleines Lexikon der Pädagogik und Didaktik*. Donauwörth: Auer Verlag.